

KÄLLKOLL CORONA

Avsnitt 10

Vaccinkampen

Introduktion och arbetsblad

KÄLLKOLL CORONA

Programserien *Källkoll corona* består av 14 avsnitt där Jack Werner och Åsa Larsson går på djupet i nyhetsfloden, tittar på trender i sociala medier och tipsar om hur du kan bli bättre på källtillit och källkritik. Serien är en del av UR:s koncept Genomskåda – fem sätt att greppa din omvärld. Fler program finns samlade på temasidan urplay.se/tema/mik

MIK står för medie- och informationskunnighet, vilket handlar om att:

- förstå mediernas roll i samhället
- kunna finna, analysera och kritiskt värdera information
- kunna uttrycka sig och skapa innehåll i olika medier.

Syfte

Programserien med tillhörande arbetsblad ger redskap och medvetenhet för att lättare kunna tolka och navigera i informationsflödet i en tid av pandemi och infodemi.

Kursplanekopplingar, årskurs 7-9

Samhällskunskap

Information och kommunikation

- Mediernas roll som informationsspridare, opinionsbildare, underhållare och granskare och samhällets maktstrukturer.
- Olika slags medier, deras uppbyggnad och innehåll, till exempel sociala medier, webbplatser och dagstidningar.
- Nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden.

Svenska

Informationssökning och källkritik

- Hur man sovrar i en stor informationsmängd och prövar källors tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt.

Kursplanekopplingar, Gy11

Gymnasieskolans uppdrag

[...] Skolan har uppgiften att till eleverna överföra värden, förmedla kunskaper och förbereda dem för att arbeta och verka i samhället. Skolan ska förmedla sådana mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensramen i samhället och som utgår från grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som alla omfattas av. Eleverna ska också kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. [...]

Om arbetsbladet

Arbetsbladet är indelat i två delar:

- Den första delen är en introduktion till hela programserien *Källkoll corona*. Det är en bra förberedelse inför arbetet med det första avsnittet.
- Den andra delen är en avsnittspecifik del. Den innehåller diskussionsfrågor och övningar att arbeta enskilt eller tillsammans med.

Introduktion till programserien

MIK handlar både om dig som individ, och om samhället och medier i stort. Du har ett eget ansvar för hur du delar, tar emot och tolkar information. Är du en skeptiker, som står stadigt när information flödar förbi? Eller är du lite mer okritisk, och accepterar och tar emot ny information utan att värdera den särskilt mycket? Det är vanligt att man är lite av varje.

Vi kanske tror att vi är källkritiska och känsliga för lögner och rykten. Men sanningen är att det är svårt att veta vad som är sant och vad som är falskt. Många rykten kan dessutom vara ”halvsanningar” som bygger på något verkligt. Hur man hänger upp ett påstående, en nyhet eller ett rykte har betydelse för hur det kommer att tas emot. Jack och Åsa tycker att det är en bra idé att betrakta varje dag som första april, en dag då vi alla är källkritiska och sunt skeptiska till sådant vi ser och hör.

Fråga dig själv om det du sett eller hört

- verkar för bra (eller för dåligt) för att vara sant
- stämmer med sådant du redan vet eller känner till
- har förekommit också i andra och större kanaler
- finns i olika versioner.

Vad innebär det att vara källkritisk?

I vardagen finns många tillfällen att vara källkritisk. I den tid vi upplever just nu finns stort utrymme för rykten och lögner. Ibland för att någon tjänar på att sprida dem. Ibland för att godtrogna människor feltolkar information och för den vidare på ett felaktigt sätt. Och ibland för att det kan kännas härligt att vara först med en nyhet, för att själv bli intressant och viktig.

- Vad innebär det för dig att vara källkritisk?
- Ge exempel på någon gång då du missat att vara källkritisk. Vad handlade det om? Hur fick du reda på sanningen?
- Vilka stora kanaler finns för att ta del av nyheter och information?

Vad påverkar dig?

Vi påverkas alla av de personer vi umgås med, följer i sociala medier, lyssnar på och influeras av. Ibland behöver man se på dem med kritiska ögon för att förstå hur de påverkar en.

- Vilka följer du på sociala medier? Finns det någon gemensam nämnare för de personerna?
- Vilka lyssnar du gärna på i din bekantskapskrets?
- Vilket budskap skickar du själv ut online och offline till dina kompisar och följare?
- Har du varit med om att rykten eller osanningar har fått stor spridning online eller offline? Berätta.

Ta emot och sprida vidare

Stanna upp och fundera innan du delar något vidare! Fundera över vilken skada du riskerar att göra med att dela, skicka vidare eller sprida rykten. Att hänga ut en person kan få ödesdigra konsekvenser.

- Vilket ansvar har du som mottagare av information?
- Är du en person som går igång på skvaller? Sprider du vidare rykten för att det är kul?
- Struntar du i att det är fejk? Vad kan ett sådant agerande leda till?

Konspirationsteorier

Vi människor har stort behov av information. När vi saknar information händer det att vi börjar tillverka den själva. Det kan också hända om den information som finns inte stämmer överens med det vi själva känner till. Några kända konspirationsteorier är de om månlandningen, Kennedy mordet och Michael Jacksons död.

- Varför skapas konspirationsteorier i samband med stora händelser i världen?
- Hur skapas konspirationsteorier, tror du?
- Varför sprids rykten och felaktig information i samband med coronaviruset?
- Vad kan det leda till om en konspirationsteori får fäste och många börjar tro på den?

Arbetsbladet är skapat av Anna Klockar och Mia Vestman i samarbete med UR

Upphovsrätten till innehållet i den här lärarhandledningen tillkommer UR, om inte något annat särskilt anges.

Lärarhandledningen får fritt kopieras, distribueras digitalt och visas i undervisningssammanhang. När lärarhandledningen eller delar av innehållet används på olika sätt ska den ideella upphovsrätten iakttas.

Det här betyder att du som lärare i din undervisning bland annat får kopiera upp så många kopior du behöver av hela eller delar av lärarhandledningen och dela ut till elever, tillhandahålla den digitalt till eleverna i en elevportal eller liknande, eller visa i en Powerpointpresentation. Viktigt att tänka på när du använder lärarhandledningen, på olika sätt, är att det alltid ska gå att se vem eller vilka som har upphovsrätten. Om lärarhandledningen kopieras upp i sin helhet så framgår det redan, men om det är så att du väljer att bara använda någon del behöver du skriva i anslutning till det du använder vem eller vilka det är (UR och/eller annat namn, som framgår i lärarhandledningen).

AVSNITT 10 – VACCINKAMPEN

Dagens infodemi

Mitt i pandemin har också en infodemi uppstått – en våg av fake news sprider sig snabbt över världen. När stora nyhetshändelser inträffar så är det mer regel än undantag att detta sker. Det finns många som vill påverka samhället till fördel för egna intressen.

En infodemi kan ses som ett virus som kommer ur ett överskott av information där det är svårt för individen att avgöra vad som är sant och vad som är falskt. De flesta är intresserade av att få reda på så mycket som möjligt, och konsumerar därför mängder av media om coronaviruset.

Det finns aktörer som använder den här oroliga tiden för att öka oro och minska stabilitet. Genom fake news, rykten och politiska utspel finns det risk för att vi alla smittas av infodemin som är ett mycket farligt virus som finns över hela världen. Vadå farligt, tänker du kanske? Jo, sanningen är att när du och andra börjar tro på fake news så har odemokratiska krafter vunnit mark. Det innebär att det i framtiden kan bli lättare för dem att öka sin makt och minska demokratin.

- Infodemin är redan gigantisk, men vänta bara tills det kommer ett vaccin mot coronaviruset, säger Åsa i avsnittet. Vad menar hon med det?
- Att antidemokratiska krafter får utrymme i kaoset av pandemin kan få långsiktiga följder. Vilka exempel på sådan påverkan tror du kommer att ses i spåren av pandemin?
- Vem kan man egentligen lita på när det gäller information om coronasituationen, och hur vet man det?

Ofta kan man uppleva att allt bara är negativt i nyheterna. I avsnittet säger de att ”vi söker nyheter som skrämmer oss”. Och media väljer då att rapportera det som många är intresserade av.

- Vad får dig att bli intresserad av en nyhet eller ett inlägg?
- Fundera över *de fem senaste inläggen i sociala medier* som du klickat på. Vad berättade de? Var de positiva eller negativa? Hur hittade du dem? Liknade de varandra? Hur kände du dig när du sett eller läst dem?
- Fundera över *de fem senaste nyhetsartiklarna eller reportagen* som du läst eller hört. Vad handlade de om? Var de positiva eller negativa? Liknade de varandra? Hur kände du dig när du sett eller läst dem?
- Jämför dina inlägg och nyheter med en klasskompis. Vilka likheter och skillnader finns?

Dagens bluff-sms

Allt som sprids i infodemin har inte med politik att göra. Det finns aktörer som utnyttjar situationen för egen vinning. Det kan handla om att lura till sig pengar genom att skrämmas med hot och felaktig information.

Ett exempel är när bedragare i början av coronapandemin skickade ut bluff-sms från Karolinska Institutet. Mottagaren fick instruktioner om att skicka ett mail till en falsk mailadress för att få ta del av viktig information om coronaviruset. Mitt i rädslan och oron för det nya viruset så är man extra sårbar, och det utnyttjades här på ett fullt sätt.

Den här typen av bedrägeri är ganska vanlig och syftet är oftast att lura av människor pengar genom att utnyttja att de är oroliga och naiva.

- Bedrägeri är ett sätt att utnyttja pandemin. På vilket sätt blir det enklare för bedragare att luras i en sådan situation?
- Vad gör du om du får ett sms eller mejl från en okänd avsändare som ber dig klicka på en länk eller skicka ett svar/mejl? Beskriv hur du tänker.
- På vilket sätt är det negativt för Karolinska Institutet att bedragare skickar bluff-sms i deras namn?
- Vilka är de här bedragarna som utnyttjar människors oro och rädsla? Berätta hur du tänker.

Dagens antivaxxare

Antivaxxare är personer som är emot vaccinering av rädsla för negativa konsekvenser. Ofta är dock rädslan grundad ur en infodemi, där det är svårt att avgöra vad som är sant och falskt. Vi letar ofta efter sådant som gör oss rädda eller oroliga, och antivaxxarna har valt att fokusera denna oro på vaccin. Det här har att göra med tillgången till information och hur man konsumerar den. Man väljer att läsa mer och mer om det som stärker ens åsikt, och mindre av det som gör en trygg. Antivaxxare tar på sig sina antivaxx-glasögon och ser allt genom dem.

De flesta länder har någon form av vaccinationsprogram som ger skydd mot sjukdomar som tidigare var vanliga, och som ledde till många döda och svårt sjuka. Utan vaccin hade många dött och blivit svårt sjuka av de här sjukdomarna även i vår tid.

Alla läkemedel innebär en risk, till och med vanliga huvudvärkstabletter. Men det finns hårda regler, och tester som ska skydda oss mot risker. Vaccin är utvecklade för sjukdomar som innebär stora risker, både för individen och för samhället.

- I avsnittet förklarar de hur vaccin fungerar. Återberätta med egna ord.
- Vilka vaccin har du tagit, som du vet om?
- Brukar du läsa om biverkningar innan du tar medicin? Var hittar man listor över biverkningar och instruktioner för hur man ska ta mediciner?
- Varifrån kommer rädslan för vaccin, tror du?
- Vilka är det som är rädda för vaccin, tänker du?
- Samhället är byggt på att vi tar vaccin. Vad skulle hända om vi slutade vaccinera vår befolkning?
- De som väljer att avstå vaccin mot till exempel mässling blir en risk för andra. Varför är det så?
- Finns det risker med att ett vaccin mot covid-19 tas fram snabbt, och i ett stressat läge? I programmet talade man om att man får utgå från att man vill väl, och att det sker hårda kontroller. Vad tänker du om ett kommande vaccin mot covid-19?
- Vilka risker finns för samhället om man inte lyckas skapa ett vaccin mot covid-19?
- Vad innebär uttrycket att ”man får väga risken mot nyttan”?